

DOI 10.36074/logos-14.10.2022.55

ТВОРИ МАРІЇ ПРИМАЧЕНКО В КОЛЕКЦІЇ ЗАПОРІЗЬКОГО ОБЛАСНОГО ХУДОЖНЬОГО МУЗЕЮ

Лисенко Ганна Олександрівна
аспірантка кафедри теорії та історії мистецтв
Харківська академія дизайну та мистецтв

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Мельничук Л. Ю.
канд. мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри теорії та історії мистецтв
Харківська академія дизайну та мистецтв

УКРАЇНА

Марія Примаченко – видатна українська художниця, чия мистецька спадщина увійшла до скарбниці світового мистецтва. Народний художник України, лауреат Державної премії України імені Тараса Шевченка 1966 року, її ім'я внесено до Всесвітньої енциклопедії наївного мистецтва.

Роботи Марії Примаченко вперше здобули міжнародне визнання на Всесвітній виставці в Парижі 1937 року, де її нагородили золотою медаллю, а численні виставки її творів проходили в багатьох країнах світу – Німеччині, Польщі, Канаді, Франції тощо.

Мистецькому доробку та творчій особистості мисткині вже декілька десятиліть присвячуються наукові статті, монографії, фільми, художні твори, телевізійні програми, однак творчість художниці настільки невичерпна, що дослідники знову і знову знаходять і висвітлюють нові її грані.

У статті М. Мурашко показано вплив живопису Марії Примаченко на сучасний український відео-дизайн (Мурашко, 2015). Дослідження О. Данченко, висвітлює оригінальну живописну манеру розпису картин матері та сина Примаченків (Данченко, 1975). В. Качкан у художньо-документальному оповіданні розкриває відомості про талановиту художницю Марію Примаченко та її сина Федора (Качкан, 1986). Огляд життя та творчості мисткині, формування художніх образів її творів робить О. Шестакова (Шестакова, 2008). Інші дослідники висвітлюють різноманітні аспекти творчості Марії Примаченко (Віслоух, (2019), Найден, (2001), Шинкарук, (2004)).

Відома українська мистецтвознавиця Тетяна Кара-Васильєва, розкриваючи феномен творчості художниці, зауважує: «Світ образів Марії Примаченко – казковий, чарівний, фантастичний. В основі його лежать фольклорні легенди, народні казки й оповідання, враження від яких органічно переплетені з навколишньою дійсністю. В її творах фантастичне – життєве, а реальне – фантастичне. Усе так, як у казці: звірі, дерева, квіти діють, розмовляють, борються за добро...Свої думки художниця передає через персоніфіковані, небачені квітки. Птахів вона створює казковими істотами, часто квіткоподібними, з крилами-вишиванками, химерних форм, небачених обрисів. Проте завжди звірі й птахи в Марії Примаченко добрі, симпатичні... Вражають і незвичні кольори, якими художниця зображує звірів, – то сині, то жовті чи темно-зелені. Колір у її роботах несе основне змістове навантаження, через нього вона передає свої думки, настрої. Твори Марії Примаченко за своєю образною спрямованістю споріднені з народними лубочними картинами. Часто

вона їх підписує примовками моралізаторського змісту...Її фантастичні герої сповнені глибокої життєствердної правди» (Кара-Васильєва, 2004).

Нині у фондах Запорізького обласного художнього музею зберігається велика колекція творів Марії Примаченко та її сина Федора – сто три роботи. Початок її створення припадає на 80-ті роки ХХ століття. Обставини появи перших робіт художниці розповідала мистецтвознавець Тамара Гончаренко: «Наш музей підтримував довгі дружні відносини з Марією Авксентіївною... Перша до неї поїздка моїх колег відбулася в 1980 році. Тоді Марія Примаченко подарувала чотири маленьких шедеврів – своїх звірів... У 1983 році наші співробітники привезли 75 творів Марії Примаченко. А 25 років тому я побувала у Марії Примаченко. Вийшло так, що без попередження. Мене прийняли дуже добре. Тоді Марія Авксентіївна була вже лежачою, але до останніх днів життя малювала» (Олейник, 2019).

Багаторічна завідувачка відділу декоративно-прикладного мистецтва музею Алла Параконьєва зазначала, що «музей мав наміри придбати її роботи й заплатити стільки, скільки вона захоче. Спочатку домовились відносно 30 робіт. Трохи згодом – ще на 40 робіт...» (Віслоух, 2019). А. Параконьєва, яка познайомилася з Марією Примаченко у 1981 році, згадувала й цікаві моменти спілкування з художницею: «Вона розповідала, й начебто відкривала не лише мені, а, можливо, й собі, як складаються сюжети картин, як підбирає кольори. Сюжети, говорила мисткиня, вона бачила уві сні...» (Віслоух, 2019); «Мені чогось дуже запам'яталося, як ми зайшли на веранду, вона стояла там, спершись на диван, вона жувала корочку чорного хліба... З дитинства любила малювати, на печі малювала, за це її сварили. Але пристрасті і те бачення світу, яке вона мала не заважали їй в серці мати радісне світосприйняття» (Суспільне Запоріжжя, 2019).

За рішенням ЮНЕСКО, 2009 рік був визнаний роком Марії Примаченко. Цього ж року у Запорізькому обласному художньому музеї відкрилася виставка «Дарую вам сонце», присвячена святкуванню 100-річному ювілею художниці.

Галина Борисова, куратор виставки і директор музею у 1990-х – на початку 2000-х років, зазначала: «Колекція розписів Марії Примаченко Запорізького художнього музею вважається однією з найкращих у світі, після зібрання Київського музею народного декоративно-ужиткового мистецтва. А картину із соняшниками «Дарую вам сонце», що дала назву виставці, можна побачити не лише у залах нашого музею, а й на монеті, випущеній Національним банком України до 100-річчя художниці» (Олейник, 2010). У каталог ювілейної виставки увійшли репродукції 94 творів Марії Примаченко.

У 2019 році відбулася виставка «Мистецька нива Марії та Федора Примаченків», присвячена 110-й річниці з дня народження художниці. На цінності музейної колекції наголосила директорка Інга Янкович, зазначивши: «У нас роботи розквіту, найяскравішого періоду творчості Марії Примаченко» (Олейник, 2019).

В експозиції можна було побачити примаченківських звірів, подібних до тих, що колись, на початку творчого життя художниці так вразили українських та зарубіжних глядачів: «Мавпа їде на чотириголовому звірі» (1982), «Звір-ворожка» (1983), «Чуліндра узялася пахать буряки» (1991) та ін.

Сцени реального сільського життя, звірі й птахи перетворюються невичерпною фантазією художниці на казкові картини: «Український баран жито не убрав» (1976), «Дика кішка» (1977), «Корова отака дасть 5000 літрів молока» (1978), «Український поліський бичок» (1983).

У своїх сюжетно-тематичних роботах Марія Примаченко з теплом, а інколи і з гумором зображувала життя поліських селян, їхні свята, побут: «Льон цвіте, а дівчина заміж іде» (1982), «Українське весілля» (1983), «Дівчина з козаком на прогулянці» (1982), «Дівчина грає, парубка дожидає» (1982), «Кум до куми телятка приніс» (1983), «Пішов боягуз на охоту» (1983).

Деякі роботи створювалися художницею як рефлексія на суспільні проблеми, виклики, трагедії: «Атомна війна, будь проклята вона. Все пожере і сама пропаде. З рота вилазить гад, а з черева яд» (1978).

Написи, якими Марія Примаченко підписувала свої твори подібні до народних приказок-віршів, схожі на прислів'я – вони мали на меті пояснити глибокий сенс твору та передати послання від художниці всім людям: «Дарю українську паляницю усім людям на землі, щоб хліб їли і мир робили, щастя будували і діток годували» (1982).

На виставці 2019 року були презентовані три роботи сина художниці – Федора: «Ковальська робота» (1963), «Збирання буселів у вирій» (1965), «Стародавній шуліка» (1965). Марія Примаченко була його наставницею, вчителькою та порадицею. Вона власним прикладом надихала сина вчитися у рідної поліської природи, своєї культури, історії. Однак Федір Примаченко не копіював сліпо авторський стиль своєї матері, а шукав власної самобутньої художньої мови.

Кураторка виставки, наукова співробітниця музею Тамара Гончаренко зазначала: «Творчість Марії та Федора – це не тільки народне мистецтво, це планетарне мистецтво, визнане в усьому світі» (Суспільне Запоріжжя, 2019).

Загалом Марія Примаченко створила більше тисячі робіт, які зберігаються у музеях, приватних зібраннях, а також у родині мисткині.

На жаль, сьогодні, під час військового вторгнення Росії в Україну зазнають нищення об'єкти української культурної спадщини, історичні пам'ятки – загалом вже більш ніж 160 об'єктів. Так, на четвертий день повномасштабної війни Росії проти України надійшла прикра новина про те, що російські окупанти знищили в селищі Іванків, що поблизу Києва історико-краєзнавчий музей, де зберігалися 33 роботи Марії Примаченко. Згодом стало відомо, що частину колекції врятували місцеві жителі (Яблучна, 2022).

Але культуру, мистецтво нації, яка стоїть за свою свободу і незалежність, не змогли знищити колись, не вдасться й нині. А життєстверджуючі образи української народної мисткині й надалі надихатимуть любителів її творчості в колісці українського козацтва – Запоріжжі.

Список використаних джерел:

- [1] Віслоух, Л. (2019, жовтень 8). Наживо: Радість зустрічі з Марією Приймаченко. Правда ЗП. Вилучено з <https://zp-pravda.info/2019/10/08/nazhyvo-radist-zustrichi-z-mariieiu-prymachenko/>
- [2] Данченко О. С. (1975). Невмируще джерело. Київ: Мистецтво.
- [3] Кара-Васильєва Т. (2004). Марія Приймаченко. Андрусів С., Багаліка Ю., Богачевська-Хомяк М. та ін. Українки в історії (С. 246–247). Київ: Либідь.
- [4] Качкан, В. (1986). З отчої криниці. Дивосвіти (С. 3-13). Київ.
- [5] Мурашко М. (2015). Засоби художньої виразності живопису Марії Приймаченко в українському відео-дизайні. Аркадія, № 2, 42-46. Вилучено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/ark_2015_2_9
- [6] Найден, О. (2001). Марія Приймаченко : синтез орнаментального і фігуративного начал як стильова основа творчості. Народне мистецтво, № 1-2, 2-5.
- [7] Олейник, С. (2019, сентябрь 27). В Запорожском областном художественном музее открыли выставку Марии Примаченко. Индустриальное Запорожье. Вилучено з <http://iz.com.ua/foto/v-zaporozhskom-muzee-pokazyivayut-dikovinnyih-zvrey-foto>
- [8] Олейник, С. (2010, декабрь 21). 72 шедевра Марии Примаченко. MISTO.ZP.UA. Вилучено з <https://misto.zp.ua/article/articles674.html>
- [9] Суспільне Запоріжжя. (2019, вересень 27). У Запоріжжі відкрилась виставка «Неосяжний світ Марії та Федора Примаченків». СУСПІЛЬНЕ ЗАПОРІЖЖЯ. Вилучено з <https://zp.suspinne.media/news/40399>
- [10] Шестакова, О. (2008). Одкровення і загадки Марії Оксентіївни. Народне мистецтво, № 1-2, 4-9.
- [11] Шинкарук М. (2004). «Гороховий звір» М. Приймаченко. 100 найвідоміших шедеврів України (С. 490-493). Київ.
- [12] Яблучна, А. (2022, квітень 20). Врятувати картини Марії Примаченко. UKRAINER. Вилучено з <https://ukrainer.net/prymachenko/>